

FILEP TAMÁS GUSZTÁV

Valahol magasan, ahonnan bölc s rálátás nyílik a szétzavart utakra¹

Talán azzal is megpróbálkozhatnék, hogy nem mondom el, kicsoda és miért fontos nekünk Király László, hanem végiglapozom önök előtt néhány kötetét; nem egészen taláalomra, de különösebb fölkészülés nélkül fölolvassom az élém villanó sorok némelyikét, főleg azokat, amelyekről mindig is úgy gondoltam, hogy rólam szólnak, amelyek ott álltak ifjúkorom mezsgyekövei között; némelyikük súlyát együtt is latolgattuk a költővel a budapesti Ferencváros vendéglátó-üzemegységeiben, talán egy Borsod megyei református parókián is, aztán egy sóvidéki kertben, esetleg Kolozsváron. S amelyekről azt hiszem ma már, hogy nem egyszerűen rólam szólnak, hanem a jelenlévők mindegyikéről. Ezeket a passzusokat például: „egy éjszakán / szíved köré gyűlnek a fák / megbocsátani / a levelek pusztulását” (*Szobrászarc*); „nem akarjuk sérteni az emlékedet, de van ki szerint hős voltál, mások szerint meg trágyahordó szekér” (*Egy regényhős halála*); „És voltak, akik nagyon messze mentek. / Hosszú hajuk lengett a tengeri szélben. / Most és mindörökké ámen” (*Ámen*); vagy azt, amelyik bizonyosan mindannyiunkat érint most vagy majd egyszer: „Tartsa fel kezét, aki már árva”. Ott volna a felolvasandó passzusok között az is, amely nemzedéktársáról, a szintén sóvidéki származású Nagy Kálmánról, a Kalevala-fordítóról szól, aki harminckét évesen választotta a halált: „hol jártunk azóta, milyen temetéseken / miféle utak porát nem mosták le sarunkról miféle lányok / van aki elment, azt se mondhatta: egyétek meg a zoknim / nagy hajútak szava szól a lélekben olykor / elment Vajnemöjnen halált kutatni, alszik a Házsongárdban / nem szabad, nem szabad, nem szabad útját felejteni / eltemettük düh-fagyban, bort ittunk emlékezetére / de elmulasztottuk földhöz vágni az átkozott poharakat” (*Erőltetett menet*); vagy például ez, amelynek az eredetét, a költői kép születésének pillanatát is ismerem, bár értelmezéséhez nincs szükség erre az ismeretre: „Gyönyörű kőarcod az ablakon betekint, / Járkálok föl-le a borzongó házban. / Félelem-nyomok se bent, se kint. / Minden csendes és logikátlan”. S Király regényéből, a *Kék farkasokból* is könnyen idétevédhetne néhány citátum, például az, amelyik az életmű egyik kulcsa lehet: „Azok a dolgok visznek a sírba, amelyeket nem mondhatunk el valamilyen oknál fogva.”

Talán napokig tudnám folytatni az idézetvadászatot, egy darabig akár fejből, segédeszközök nélkül; s nem is kellene hozzá Király László mindegyik könyve. Nemrég még nem is nagyon tudtam, mennyi van belőlük. Amióta kitört a szabadság, s nem kell kéziratokat átcsempészniünk a határon – a magyar irodalom sokat hangoztatott egysége mintha a népmesékből integetne vissza, negyedszázaddal előtti életünk értelmét elrágta a markoláb, ismereteink szűkültek, kevésbé tartjuk számon egymást. Végigböngésztem tehát a magyar nemzeti könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár katalógusát, mit tud Király László életművéről. Számptalan antológia mellett, amelyekben verse, novellája olvasható, éppen 35 Király-könyv szerepel ebben a katalógusban: 19 verses- és 5 prózakötet, román költőkből

1 Körülbelül ezt mondtam el 2014. március 19-én a Király László 70 című, filmvetítéssel egybekötött irodalmi szalon bevezetőjeként a Balassi Intézet Bukaresti magyar Intézetében – F. T. G.

készített 6 fordításkötet, egy Lucian Blaga-válogatás, 3 románra fordított munka és a Bóják című irodalomtörténeti szörfőzés – s emellett még annak a filmnek a forgatókönyve, amelyet ma láthatunk,² s amelynek egyik írója Csiki László, a ma már szintén halott barát és pályatárs, Király nem egy hajdani versének hőse.

Nos, ezeket a könyveket nem kellene mind föllapoznom itt, ha akár órákig akarnék emlékezetes mozzanatokot idézni.

Az alkalom azonban másra szólít föl. Annak szemérmes és vázlatos számbavételére, hogy ki is ő, és annak indoklására, hogy mit szeretünk benne.

Az első kérdésre talán már vannak válaszelemek az eddig mondottakban; álljanak itt azért a fontosabb adatok:

Király László Sóváradon született, 1943. november 19-én, Király László tanító és Király Irma gyermekeként. Szülőföldje a Sóvidék, iskolába Nyáradgálfalván, Csíkfalván, Sóváradon, Szovátán járt. Ott érettségizett 1961-ben, azután orosz–magyar szakos tanárként végzett 1966-ban a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen, közben részt vett a Gaál Gábor Kör irodalmi vitáiban, s ekkor kezdett publikálni is. Fél évig tanított Felsőbányán, majd 1968-ban az Előre című lap kolozsvári tudósítója. Az év végétől az Utunk munkatársa lett, szerkesztője – vagy negyven évvel később a Helikon című irodalmi laptól ment nyugdíjba; de minthogy az utóbbi orgánium az előbbinek a jogutódja – 1989 legvégén, a harcok után változtatott nevet –, ez arra utal, hogy negyven éven át tudott szolgálni egyazon gazdát. Ami persze csak szófűzés, hiszen ezekben az évtizedekben – előbb személyes felelősségtudatánál, utóbb a beosztásánál fogva – maga is a „gazdák” közé tartozott, s ennek következményei közé tartozik az, hogy az erdélyi líra új, a „C-korszak” utáni nemzedékeiből sokan mesterükként tisztelik és atyai barátjukként szeretik őt. 1990. január 1-jétől a Helikon szerkesztőségi titkára, majd főszerkesztő-helyettese, 2007-től főmunkatársa. A nemzedékét színre léptető antológia, mely 1967-ben jelent meg, az ő verscímét viselte kötetcímként: Vitorla-ének. Többször megkapta a Román Írószövetség díját – 1970-ben, 1976-ban, 1981-ben –, 1982-ben pedig a Román Tudományos Akadémiáét, 1997-ben aztán a magyarországi József Attila-díjat is. Tavaly óta az Erdély Magyar Irodalmáért Alapítvány díjának és a Magyar Írószövetség Arany János-díjának birtokosa; s ebben az egészben az a szép, hogy életében egyetlen lépést sem tett a meglévő kánon fölbolygatásáért pusztán azért, hogy belekerüljön. Nem nyomta óvatlan pillanatokban műtészek kezébe újonnan megjelent könyveit; ehelyett – nem szó szerint idézve egyik verséből – „ültünk a kávéházakban és beszélgettünk”. Nyilván ez a fő oka annak, hogy legutóbb, a Kossuth-díj kisorsolásánál esztétikával össze nem függő okból kihúzták a nevét a várományosok közül; így menekült meg attól a helyzettől, amelyet előre leírt rémálomként ugyan, de ironikus ellenfénybe állított derűs székepszissel:

„Óriásköltő lesz belőlem.
Ha meghalok itt. S ha nem – azért.
Vadat terelnek eléem, hogy lelőjem.
Gyűjteni óriás óriásbabért.”
(Óriásmagyaróra)

Király szemlélete a pályakezdet óta ebben a kérdésben is változatlan. Lassan negyven éve már, hogy egy interjúkérdésre: „Mit jelent számodra az, hogy romániai magyar költő vagy?” – ennyit válaszolt: „Az, hogy romániai magyar költő vagyok, számomra azt jelenti, hogy verseket írok Romániában magyarul.”

² Az est befejezéseképpen levetítették Gulyás Gyula *Fény hull arcodra* című, Király László *Fény hull arcodra*, *édesem* című novellájából készült filmjét.

A ház, amiben született, „a Vass utcában található, Sóváraddon, a Sóvidéken, Erdélyben, Romániában...”, írta akkoriban. A topográfiát nem bővíti tovább, minthogy egyelőre nem tudatosíthatta a más bolygókról „idesütő érdeklődő tekinteteket”. Olyan helyet választott a szemlélődésre, ahonnan messzire lehet látni; ott ült,

„Valahol magasan,
ahonnan bölc
s rálátás nyílik a
szétzavart utakra”.

A személyek, akikre innen rálát, nemcsak azok a falubeliek, akik emlékezetében sorba állnak, elvonulnak előtte, epikájában és lírájában – epikus és drámai lírájában is –, hanem azok is, akik a nagyszülők emlékeiből köszönnek rá: a kazanyi kormányzóság csisztopoli járásának „lógó bajuszú, szapora beszédű tatár búzakereskedő”-i, Gestapo-tisztek, amerikai légerőőrök, de azok a római cohorskatonák is, akik hajdan szülőfaluja porában, kövein masíroztak, s az erdélyi fejedelemség katonái, eltemetett és elfelejtett hadseregek, költőből lett, hősi halált halt ezeres kapitányok, meg a régi mesterek, Heltai Gáspártól, Tinódi Lantos Sebestyéntől kezdődően. Ezért írhatta le annak idején – ifjan, de a szó „megbocsátó értelmében” már nem „fiatal költőként”: „[...] szívélyes üdvözltem küldöm a népieseknek s a kozmopolitáknak egyaránt. Békesség nekünk s toll, tinta, papiros.”

A társadalomtörténetbe oltott irodalomtörténet-írás valószínűleg beszámol majd a pályakezdő Király László kettős fogadtatásáról. Ahhoz a költőcsoporthoz tartozott – a Forrás sorozat úgynevezett második nemzedékéhez –, amelyik a romániai magyar irodalomban a második világháború és a sztálinizmus után felszabadította a tartalmat – a formával részben megtette ugyanezt a Forrás első nemzedéke –, s amellett, hogy megalkotta a korhoz illő, ún. „modern” nyelvezetet, az ötvenes évek emlékeinek idézésével-közvetítésével az előzményekre is reflektált. Király első versesköteteiben is ott volt már a távlat a korszak ábrázolásához, és első novelláskötetéből, a *Santa Maria makettjéből* egyértelművé válik a korszakhoz való viszony erkölcsi tartalma is. A kritika egy része valamiféle nyelvi forradalomként érzékelte Királyék jelentkezését – voltak viszont mások, akik talán a verseket is, a kolozsvári magyar bölcsész egyetemisták életét is – ellenforradalomként.

„azok a férfiak
ócska trükkjeikkel
itt lakik n. n.?
n. n. nem lakik itt
ki lakik itt akkor?
neved dadogod
nahát ez nagyon jó
épp magát keressük

Ez a történet természetesen játszódhatna 1945-ben, a hátszágban, ahogyan a cím is mutatja. Valójában a boldog diákevek emléke.

Ennek a harmincöt kötetnek jelentős része egy meglehetősen barátságatlan világ ellenében jött létre – itt nem pusztán az 1989-ben részlegesen lezárult világra gondolok – és ez már *akkor sem volt félreérthető*. Amikor vagy harminc éve a proletkultról és társirányzatairól beszélgettünk Királlyal, s én talán némi melegségért kutattam azon írók számára, akik ezekhez csatlakoztak, ő ennyit fűzött hozzá a történethez: „Senkit sem lehet arra kényszeríteni, hogy könyvet írjon”. Őt viszont arra nem lehetett rákényszeríteni, hogy ne írjon.

Nemzedéktársai közül Király teremtette meg azt a hiteles nyelvezetet, amellyel az „égő asztalánál” ülő s életformája szerint „urbánus” költő a szülőföldet hitelesen szólíthatja

meg, s keltheti életre. Szerepe lehetett ebben világirodalmi kalandozásainak is, amelyek eredménye a magyar írásbeliségben valószínűleg egyedülálló szondagyűjtemény a modern líráról, Rimbaud-éktól Borisz Paszternakon át Jannisz Ritszoszig. Műfordítói munkássága is jelentős, s bár szláv költőkkel is foglalkozott, sőt lírai életművének csúcspontjai közé tartoznak azok az „orosz versek”, amelyeknek szerzőit is ő maga alkotta meg pályarajzukkal együtt, e vonatkozásban román alkotókhöz fűződnek legfontosabb eredményei. Ő ültette át magyar nyelvre Eugen Jebeleanu *Hannibál* című verseskötetét, de a magyarok az ő munkája révén tanulták meg tisztelni a főleg publicistaként ismert Geo Bogzát is; Király válogatásában és fordításában jelent meg a „mester” *Orion* című könyve.

Bizonyosan nem kevés elfogultság van bennem, amikor Király könyveibe temetkezem, és újra megtudom belőlük, mi történt velem, velünk az utolsó ötven évben. S amikor belenyugszom a tanulságaikba:

„Képzeld úgy el, hogy valami, ami van, egyszerre csak megszűnik lenni. A dolgok mind így történnek, hirtelen és hihetetlenül.”

1970-ben

